

Arheološki institut

ARHEOLOGIJA U SRBIJI
projekti Arheološkog instituta u 2014. godini

Urednici

Ivan Bugarski
Nadežda Gavrilović Vitas
Vojislav Filipović

Beograd 2017

Izdavač

Arheološki institut
Beograd, Kneza Mihaila 35/IV
11000 Beograd, Srbija
e-mail: institut@ai.ac.rs
www.ai.ac.rs
Tel. +381 11 2637191

Za izdavača

Miomir Korać

Urednici

Ivan Bugarski
Nadežda Gavrilović Vitas
Vojislav Filipović

Priprema

Arheološki institut

Elektronsko izdanje

ISBN 978-86-6439-010-1

SADRŽAJ

Redakcija, Uvod	5
Slaviša Perić, Olga Bajčev, Ivana Stojanović, Đurđa Obradović, Istraživanje kasnoneolitskih kuća na nalazištu Slatina – Turska česma u Drenovcu: preliminarni rezultati iskopavanja u 2014. godini	15
Dragana Antonović, Praistorijsko rudarstvo na Malom šturcu: Istraživanje 2014. godine	23
Slaviša Perić, Olga Bajčev, Đurđa Obradović, Ivana Stojanović, Preliminarni rezultati zaštitnih arheoloških iskopavanja na nalazištu Lalinci kod Ljiga	30
Aleksandar Bulatović, Arthur H. Bankoff, Wayne G. Powell, Rada Gligorić, Radivoje Arsić, Vojislav Filipović, Andrea H. Mason, Rezultati arheoloških istraživanja praistorijskih objekata na lokalitetu Trojanov grad	38
Aleksandar Bulatović, Ognjen Mladenović, Zaštitna iskopavanja lokaliteta Gornjo polje u Crnoklištu kod Pirota, autoput E80 – rezultati istraživanja naselja iz gvozdenog doba	45
Ognjen Mladenović, Bojan Popović, Vojislav Filipović, Zaštitna arheološka istraživanja na lokalitetu Rosulja u Suševlju kod Vladičinog Hana	55
Aleksandar Kapuran, Sinjac Polje – Belavina, zaštitna istraživanja nekropole 2014. godine i nova saznanja o starijem gvozdenom dobu Ponišavlja	61
Ivan Vranić, Arheološka istraživanja lokaliteta Kale u Krševici 2014. godine	68
Saša Redžić, Mladen Jovičić, Ilija Danković, Arheološka istraživanja na lokalitetu Rit (Viminacijum) u 2014. godini	77
Saša Redžić, Bebina Milovanović, Ilija Danković, Zaštitna arheološka iskopavanja na lokalitetu Više grobalja (Viminacijum) 2014. godine	87
Snežana Nikolić, Ljubomir Jevtović, Goran Stojić, Arheološka istraživanja prostora viminacijumskog amfiteatra u 2014. godini	93

Nadežda Gavrilović Vitas, Bojan Popović, Arheološka istraživanja na lokalitetu Zadružni dom u Skelanima (<i>Municipium Malvesatium</i>) tokom 2014. godine	99
Sofija Petković, Gordan Janjić, Sanja Stojanović, Vrelo – Šarkamen, arheološka istraživanja, prezentacija i promocija 2014. godine	107
Sofija Petković, Bojana Ilijić, Milica Mitić, Marija Jović, Dragica Bizjak, Nekropola Slog – Timacum Minus, zaštitna iskopavanja 2014. godine	113
Sofija Petković, Milica Mitić, Marija Jović, Begov most – Staničenje, zaštitna arheološka iskopavanja u 2014. godini na trasi autoputa E 80, Koridor 10 – istočni krak	121
Vujadin Ivanišević, Bernard Bavant, Ivan Bugarski, Caričin grad – arheološka istraživanja u 2014. godini	127
Marko Popović, Stefan Pop-Lazić, Vesna Bikić, Arheološka istraživanja Beogradske tvrđave u 2014. godini	135
Vojislav Filipović, Miloš Stamenković, Beleška o arheološkom nadzoru na autoputu E-75 u 2014. godini	144
Angelina Raičković Savić, Ana Bogdanović, Keramika iz bunara sa prostora viminacijumskog amfiteatra – rezultati obrade materijala iz 2014. godine	148
Dragana Rogić, Konzervatorsko-restauratorski radovi na fragmentima zidnih slika sa arheološkog lokaliteta Amfiteatar u Viminacijumu	153
Emilija Nikolić, Zaštita i prezentacija Viminacijuma tokom 2014. godine	158
Nataša Miladinović-Radmilović, Prilog metodologiji uvrđivanja polne pripadnosti skeleta na osnovu morfoloških karakteristika pubičnog dela karlične kosti	168
Milica Tapavički-Ilić, Jelena Anđelković Grašar, Drugi međunarodni simpozijum na Viminacijumu: "The Impact of Dialogue with Visitors on – AOAM Management", 29. septembar – 3. oktobar 2014. godine	176
Selena Vitezović, Deseti skup Radne grupe za obrađenu kost (10th Meeting of the Worked bone research group of the International Council for Zooarchaeology), Beograd, 25-30. avg. 2014.	181

Sofija Petković, Arheološki institut Beograd
 Milica Mitić, Arheološki institut Beograd
 Marija Jović, Niš

**BEGOV MOST – STANIČENJE, ZAŠTITNA ARHEOLOŠKA ISKOPAVANJA U 2014. GODINI
 NA TRASI AUTOPUTA E 80, KORIDOR 10 – ISTOČNI KRAK¹**

Lokalitet Begov most se nalazi u ataru sela Staničenje, u podnožju brda Gradište koje dominira nad dolinom Nišave, jugozapadno od kasnoantičkog i ranovizantijskog utvrđenja na tom uzvišenju. U zoni eksproprijacije na trasi izgradnje autoputa E 80 na ovoj lokaciji arheološki nadzor zemljanih radova konstatovao je kasnoantičko nalazište, koje se manifestovalo većom količinom lomljenog i pritesanog kamena, fragmentima antičkih opeka i ulomcima kasnoantičke grnčarije (sl. 1).²

Osim toga, u zapadnom profilu useka nove trase autoputa uočeni su ukop grobne rake i lobanja pokojnika. Grob je bio orijentisan u pravcu zapad-istok, sa odstupanjem ka jugu, što je ukazivalo na sahranu hrišćanske provenijencije. S obzirom na blizinu utvrđenja na Gradištu, pretpostavljeno je da se radi o nekropoli naselja u podgrađu, koja se može datovati u kasno-



Slika 1 - Pogled na lokalitet Begov most – Staničenje sa jugozapada (B. Aleksić)

¹ Članak predstavlja rezultat rada na projektu *Romanizacija, urbanizacija i transformacija urbanih centara civilnog i naučnog karaktera u rimskim provincijama na tlu Srbije* (br. 177007), koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Srbije.

² Arheološki nadzor zemljanih radova obavljao je Arheološki institut u Beogradu. Na deonici E 80 od Bele Palanke do Pirota bio je angažovan Zoran Jovanović, kustos arheološke zbirke u Beloj Palanci, koja je deo inventara Muzeja Ponišavlja.

antički, ranovizantijski ili ranosrednjovekovni period. Utvrđeno je da izgradnja autoputa E 80 ugrožava arheološko nalazište Staničenje - Begov most na površini od oko 400 m² (100 m x 4 m) u zoni ekspropriacije, te je odlučeno da se ovaj prostor istraži u celosti.

Zaštitna iskopavanja su započeta u junu 2014. godine, na osnovu ugovora Arheološkog instituta u Beogradu i Koridora Srbije d.o.o. Beograd.³ Izlaskom na teren konstatovano je da je plato na kome se nalazi nekropola devastiran zemljanim radovima na deonici alternativnog puta na ovoj lokaciji, jer je pre arheoloških istraživanja trasiran put, pri čemu su građevinske mašine uništile veći deo kulturnog sloja i grobova.⁴



Slika 2 - Osnova eneolitske zemunice u sondi 1/14, sa jugozapada (S. Petković)

Pošto je istočni kraj lokaliteta bio potpuno uništen, jer je kulturni sloj skinut do žive stene, od tog dela nalazišta ka zapadu postavljene su dve sonde dimenzija 10 m x 5 m, sonda 1/14 u pravcu sever–jug i, na 7,35 m od nje, sonda 2/14 u pravcu istok–zapad. U toku istraživanja ukazala se potreba da se te dve sonde spoje u blok, da bi se otkrivena nekropola istraživala u

³ Iskopavanja su trajala od 13. 06. do 18. 07. 2014. godine. Stručnu ekipu činili su dr Sofija Petković, rukovodilac istraživanja, arheolozi Milica Mitić i Marija Jović, antropolog Dragica Bizjak, apsolvant arheologije Branko Aleksić, studenti arheologije Maja Kokanović, Stefan Milošević i Aleksandar Tasić i inž. Nikola Ivanković, arhitekta. Iskopavanja su realizovana sa 12 fizičkih radnika.

⁴ Izvođač radova bilo je špansko građevinsko preduzeće Rubau.



Slika 3 - Grobovi G 34 i G 45 u sondi 3/14, sa jugoistoka (S. Petković)



Slika 4 - Grob G 44 u sondi 1/14, sa jugoistoka (S. Petković)

širokom iskopu, te je između njih otvorena sonda 4/14, dimenzija 7,35 m x 4 m. Takođe, na severoistočnom kraju lokaliteta, u zoni ekspropriacije, ali van trasiranog puta, otvorena je sonda 3/14, dimenzija 5 m x 3,5 m, pravca istok–zapad, jer je u ovom delu lokaliteta očuvana kompletna stratigrafija nalazišta od površinskog sloja humusa do zdravice, tj. stene. Zaštitna arheološka istraživanja realizovana su iskopavanjima u pomenute četiri sonde, ukupne površine 147 m², prosečne relativne dubine od 1,2 m od površine tla, a najveće relativne dubine od 1,8 m. Sonde su na pojedinim mestima proširivane, da bi se otkriveni grobovi istražili u celosti, kao i radi iskopavanja otkrivenog praiistorijskog objekta – zemunice.

Zaštitnim arheološkim istraživanjima na lokalitetu Begov most konstatovana je sledeća stratigrafija kulturnih slojeva (sl. 7):

- površinski sloj humusa sa vegetacijom, do relativne dubine od 0,3 m;
- sloj A, tamno mrka rastresita zemlja, sloj nastao erozijom jugozapadne padine brda Gradac, koji sadrži recentnu, rimsku i praiistorijsku grnčariju i druge nalaze od metala, stakla, kosti i roga, do relativne dubine od 0,9 m;

- sloj B, žuto-mrka glinovita zemlja, koji sadrži praistorijsku (eneolitsku) grnčariju i kremenata oruđa, do relativne dubine od 1,3 m;
- sloj C, crveno-žuta glinovita peskuša, koji sadrži praistorijsku (eneolitsku) grnčariju i kremenata oruđa, do relativne dubine od 1,55 m;
- sloj D, svetlo žuta peskuša sa krečnjakom, kulturno sterilan sloj, zdravica, od relativne dubine od 1,5-1,6 m od površine tla.

Nekropola je ukopana u čak dva praistorijska sloja (slojevi B i C), u kojima je nađena veća količina fragmenata grnčarije i životinjskih kostiju, kao i nekoliko kremenih nožića i odbitaka. Na osnovu tipova keramičkih posuda, slojevi su datovani u periodu eneolita i pripisani kulturi Bubanj–Salkuca–Krivodol (Tasić 1979). Takođe, otkriveni su delovi praistorijskih objekata – deo nadzemne kuće u sondi 2/14 i podnica zemunice pravougane osnove, dimenzija 2 m x 3 m, u sondi 1/14 (sl. 2), što svedoči o postojanju eneolitskog naselja na lesnoj terasi u podnožju brda Gradište, iznad desne obale Nišave. Posebno je bio zanimljiv nalaz keramičke posude sa ugljenisanim ostacima žitarica u recipijentu, koje su date na arheobotaničku analizu. Uz to, izvršena je arheozoološka analiza kostiju iz praistorijskih slojeva i objekata.

Kad je reč o kasnijem periodu korišćenja, rezultati istraživanja pokazuju da se na ovom prostoru nalazila periferija kasnoantičke nekropole, koja se okvirno može datovati od sredine 4. do kraja 6/ početka 7. veka. Grobovi su gotovo bez izuzetka imali orijentaciju zapad–istok, sa odstupanjem ka jugu (odnosno zapad-jugozapad – istok-severoistok) i ukopavani su na međusobnom rastojnju od 1-1,2 m, tako da formiraju tip nekropole „na redove“, karakterističan za period kasne antike i vreme seobe naroda. Po pravilu, ukopi nisu oštećivali starije sahrane, što može da svedoči o postojanju nadzemnih obeležja grobova. Ipak, u dva slučaja evidentirano je oštećenje starijih grobova ukopavanjem mlađih, što ukazuje na duži period sahranjivanja na ovoj nekropoli: grob odrasle žene (G. 24) oštećen je ukopavanjem dečjeg groba (G. 23) u sondi 1/14, dok je cista od tegula, u kojoj je sahranjeno dete (G. 34), oštećena ukopavanjem grobova odraslih individua (G. 39 i G. 45) u sondi 3/14 (sl. 3). Ovo ukazuje da postoji više horizonata korišćenja nekropole na lokalitetu Begov most. Moguće je da stariji horizont čine kasnoantičke sahrane iz 4-5. veka, a mlađi ranovizantijski grobovi iz 6. veka.

Pokojnici su sahranjivani bez ikakvih ukrasa, a u grob nisu polagani nikakvi prilozi, što svedoči o hrišćanskoj populaciji, ali i o skromnom socio-ekonomskom statusu stanovništva. Ovo



Slika 5 - Grob G 22 u sondi 4/14, sa jugoistoka (S. Petković)

otežava precizno datovanje grobova. Međutim, o vremenu kada je nekropola nastala svedoče pogrebni ritual i tipovi grobnih konstrukcija.⁵

Pokojnici oba pola i svih uzrasta sahranjivani su u ležećem položaju na leđima, sa rukama ispruženim pored tela (sl. 4) ili sa šakama sklopljenim i položenim na grudi ili na karlicu, uvijeni u pokrov, čiji su ostaci konstatovani u gotovo svim grobovima. U nekoliko slučajeva noge su prekrštene u predelu skočnih zglobova, a u grobu G. 16 pokojnik je bio položen na levu stranu tela, sa nogama savijenim u kolenima.

Pokojnici su polagani u slobodno ukopane grobne rake, koje su ponekad imale konstrukciju od kamena, u vidu podzida duž strana rake od lomljenog kamenja i oblutaka, ponekad u dva ili tri reda (sl. 3) ili konstrukcije od krupnih rečnih oblutaka raspoređenih duž strana rake, koja je najverovatnije držala dasku, neku vrstu pokrivača groba (sl. 4). U nekoliko slučajeva dečjih sahrana, konstatovani su grobovi-ciste od krupnih oblutaka i pločastog kamenja većih dimenzija, koji su takođe bili pokriveni daskom (sl. 5). Pored grobova sa kamenom konstrukcijom, konstatovani su i grobovi-ciste od rimskih krovnih tegula (G. 5, G. 27, G. 28, G. 34), s pokrivačem na dve vode. Posebno je zanimljiva konstrukcija groba G. 28. Lobanja i veći deo postkranijalnog skeleta položeni su u cistu od nasatice položenih tegula, sa horizontalnom podnicom i horizontalnim pokrivačem od tegula, dok su noge zaštićene konstrukcijom od tegula i imbreksa postavljenim na dve vode (sl. 6).



Slika 6 - Grob G 28 u sondi 2/14 – cista pre i nakon otvaranja, sa jugoistoka (S. Petković)

⁵ Slični tipovi grobnih konstrukcija, kao i nedostatak grobnih nalaza, konstatovani su između ostalog i na kasnoantičkoj nekropoli Slog u Ravni kod Knjaževca (Timacum Minus), u drugoj i trećoj fazi sahranjivanja, koje su datovane od 380. do 450. godine (cf. Petković *et al.* 2005).

Osim fragmentovanih, amorfnih i jako korodiranih gvozdениh predmeta iz pojedinih grobova (najverovatnije gvozdениh klinova i zakivaka), u površinskom sloju i sloju A nađeno je nekoliko fragmenata kasnoantičkih posuda (lonaca, krčaga i amfora), fragment narukvice od gagata i dva bronzana novčića, od kojih se jedan može datovati u kraj 3. ili početak 4. veka. Svi antički nalazi otkriveni 2014. godine datuju se od kraja 3. do sredine 5. veka.



Slika 7 - Severni profil sonde 2/14, sa juga (S. Petković)

Istraženo je ukupno 56 grobova, u kojima su prema rezultatima preliminarne antropološke analize sahranjeni pokojnici oba pola i svih uzrasta, sa većom zastupljenošću novorođenčadi (neonatus) i dece uzrasta 1-7 godina (infans I), koja je uobičajena za kasnoantički period.⁶

*

Iako su zaštitna arheološka istraživanja dala značajne podatke o nekropoli naselja iz 4-6. veka formiranog u podnožju utvrđenja na Gradištu, kao i o praistorijskim horizontima života na ovom lokalitetu, bilo je jasno da je deo nalazišta u zoni eksproprijacije, na trasi autoputa E 80 i alternativnog puta, znatno veći nego što se pretpostavljalo. Shodno tome, od strane Zavoda za zaštitu spomenika kulture u Nišu i Arheološkog instituta bio je obezbeđen stalan arheološki nadzor pri daljim građevinskim zemljanim radovima.

Bibliografija:

Petković et al. 2005 – S. Petković, M. Ružić, S. Jovanović, M. Vuksan, Zs. Zoffmann, *Roman and Medieval necropolis in Ravna near Knjaževac*, Beograd 2005.

Tasić 1979 – N. Tasić, Bujanj – Salcuća – Krivodol kompleks, u: A. Benac (ur.), *Praistorija jugoslavenskih zemalja III. Eneolitsko doba*, Sarajevo 1979, 87-114.

⁶ Antropološku analizu izvršila je Dragica Bizjak.

CIP - Каталогизација у публикацији -
Народна библиотека Србије, Београд

902/904:061.6(497.11)"2014"(082)(0.034.2)

902.2(497.11)"2014"(082)(0.034.2)

ARHEOLOGIJA u Srbiji [Elektronski izvor]
: projekti Arheološkog instituta u 2014. godini /
urednici Ivan Bugarski, Nadežda Gavrilović Vitas,
Vojislav Filipović. - Elektronsko izd. - Beograd :
Arheološki institut, 2017 (Beograd : Arheološki
institut). - 1 elektronski optički disk (CD-ROM) ;
12 cm

Sistemska zahtevi: Nisu navedeni. - Nasl. sa
naslovne strane dokumenta. - Tiraž 30. - Napomene
i bibliografske reference uz tekst. - Bibliografija uz
svaki rad.

ISBN 978-86-6439-010-1

a) Археолошки институт (Београд) - Истраживања
- 2014 - Зборници b) Археолошка истраживања -
Србија - 2014 - Зборници
COBISS.SR-ID 250757132